

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

ИЗДАНИЯТА НА СИНОДАЛНОТО И КАТОЛИЧЕСКОТО
КАЛЕНДАРЧЕ ЗА 2023 ГОДИНА

Светла Шапкалова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В статията се припомнят духовната важност и практическата приложимост на джобния формат на календарчетата за литургичната празничност в Православната и Католическата църква. Научна стойност се придава на съпоставителния анализ на двете издания. Изследователското внимание е насочено към проведената календарна реформа и произтичащите от нея специфики. Научните задачи са свързани с важната справочна функция на календарчетата за духовно-практическия живот на миряните. Прави се сравнение на изданията на синодалното и литургичното календарче само за 2023 г. Изводите са свързани с християнското културно наследство и специфичното религиозно значение на изданията за православната и католическата общност в България.

Ключови думи: духовно-практически живот; литургичен католически календар; православен календар; сравнителен анализ; християнска църква; църковна година

Християнството е най-разпространената религия в световен мащаб и като такава заема значително място в битието на своите последователи. Духовният мироглед на християнството е заложен в начина на живот и възгледите на обикновения човек, а научното тълкуване на религиозните текстове и влиянието им в обществото е обект на интерес от страна на редица научни области.

В България се наблюдава висок процент на хора, които се асоциират с християнската вяра, голяма част от които не се включват активно в църковния живот и неговите обреди.

Настоящото кратко изследване е опит да се обясни значението на две издания на календари, определяни като джобни формати. Те са с ежегодна периодичност и са част от практическия религиозен живот на Православната и Католическата църква в България.

Основната цел на изследването е да определи значението и приложението на календарите като справочно-информационен пътеводител в църковната година. Сравнителният анализ има за цел да обясни различията между православната и католическата деноминация, но и да покаже, че за вярващите християни календарите са основен ориентир в молитвения им живот, без да се разглеждат като повод за разделения.

В теоретичната част са използвани изследвания на утвърдени в областта учени. В настоящото проучване се сравняват и анализират характеристиките на двете издания на календара за 2023 г. На базата на получената информация са съставени схеми, които онагледяват изводите от проведеното проучване. Използват се и лични наблюдения от участия в молитвения живот на православни и католически общности, теренни изследвания на християнски центрове в селища от България и разговори с духовни лидери – свещенослужители, както и миряни – ръководители на молитвени групи.

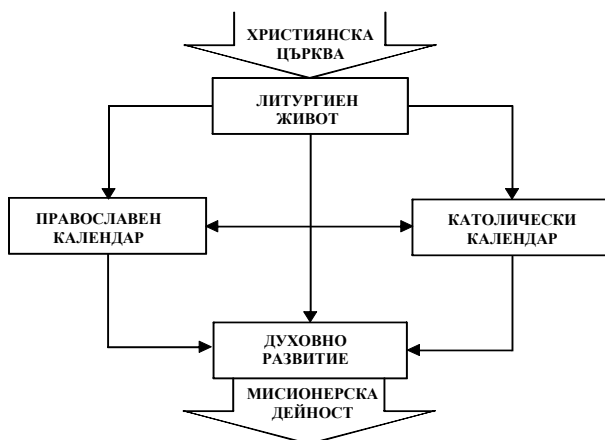
Християнската църква и нейното разделение

Още със самата си поява християнската църква се характеризира с точен ред, установен по примера на Христовата законност. След предварителна и целенасочена подготовка на човечеството пристига очакваният Месия. Христос установява нравствените правила в обществото, но те са различни за духовници и за миряни. С важно служение и ясна структура църквата се създава след Възнесението на своя основател. По време на тригодишното си служение Исус съобщава ново учение на вярата, учредява тайнства, установява в лицето на апостолите йерархия, на която дава право да учи и да свещенослужава. Показва на своите последователи висш идеал на нравствено съвършенство – уподобяване на Бога. *„Бъдете съвършени, казал Той, както е съвършен и небесният ваш Отец“* (Мат. 5:48) (Biblia, 1998: 1200). На тези основи най-близките ученици на Спасителя – апостолите, а после и техните приемници, устройват християнската църква (Malicki, 2001: 10). Началото ѝ е поставено в деня на Петдесетница, когато Дух Свети като огнени езици слиза над апостолите и те още същия ден започват да проповядват. *„Цяла година те се събираха в църква и поучаваха доста народ; и първом в Антиохия учениците бидоха наречени християни“* (Деян 11:26) (Biblia, 1998: 1342). В основата на учението стои обещанието на Исус Христос, че ще пребивава с църквата си *„през всички дни до свършека на света“* (Мат. 28:20) (Biblia, 1998: 1232).

В световен мащаб християнските църкви, които имат апостолски произход, са: Православната, Латинската и Арменската църква (Kostov, 2000: 262) (фиг. 1). В съвременните догматични разбираня стои

постулатът, че истинската християнска църква е невидима и не се ограничава във времето. Тя не е зависима от местонахождението си, а нейният вселенски характер е свойството, което я отличава съществено от другите деноминации.

Във фигурален вид е представена структурната особеност на християнската църква (фиг. 1). Нейната основа е в литургичния живот – светите тайнства и молитвеното общение. Празничният календар е съществен съставен елемент от живота на църквата, защото спомага за духовното развитие на личността. Той се свързва с очакването, изразено в една от основните добродетели – християнската надежда. Всеки живеещ в общността на Христос чувства като свой дълг да е и мисионер. С нарастването на влиянието на религията се появява и потребност у вярващия човек да направи съпричастни във вярата и други. Християнинът има желанието да сподели духовната си радост, защото е подтикван от най-висшето благо – любовта към ближния. Това е и най-характерният белег на живеещия с Христос. „*Нова заповед ви давам, да любите един другото; както ви възлюбих, да любите и вие един другото. По това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов имате помежду си*“ (Йоан 13:35–36) (Biblia, 1998: 1317).

Фиг. 1. Християнският живот в църквата

Календарни реформи и реални проблеми

Календарът е система за организиране на дните с обществена, религиозна и административна цел. Самата дума „календар“ е с латински произход (calendae) и се ползва от римляните като наименование на първия ден от всеки месец. Повечето древни народи създават календари с различни начални епохи, като за измерване на времето използват

природните явления (годишния ход на слънцето, фазите на луната, редуването на деня и нощта).¹

През различните епохи се създават три вида календари: слънчеви (съгласуват се годишните времена и денонощията, без да се държи сметка за фазите на луната; постига се чрез периодичното въвеждане на допълнителен ден във високосните години; такива са древно-египетският, староарменският и др.); лунни (свързани са с движението на луната с цел да се съгласуват денонощието и лунният месец; това са календарите на древните май, еврейският, мюсюлманският, индийският и др.) и лунно-слънчеви (отчитат се годишните времена чрез съгласуване на дните и лунните месеци със слънчевата година; въвежда се и допълнителен тринадесети месец; например китайският, древномесопотамският, еладският, староруският и др.) (Umenski, 2005: 61).

Съвременното летоброене е на основата на Юлианския календар и започва от 1 януари 45 г. пр. Хр. В този ден е и първото новолуние след зимното слънцестоене. Това е единственият момент от Юлианския календар, който има връзка с лунните фази. През 325 г. е свикан Никейският събор, където се взема решение целият християнски свят да ползва Юлианския календар, според който пролетното равноденствие е на 21 март. За християнската църква това е важен момент при определяне на празника Възкресение Христово. Продължителността на юлианската година като абсолютна стойност е по-голяма от тропичната година и с времето се натрупва грешка, равна на цяло денонощие. Случва се така, че пролетното равноденствие престава да съвпада с календарното. Няколко учени обръщат внимание на патриарси и императори върху този факт. През XVI век два църковни събора обсъждат въпросите за належаща реформа на календара – Латеранският (1512–1517) и Тридентският (1545–1563). Поправката се извършва по време на папа Григорий XIII (1572–1585), който през 1582 г. съставя комисия за изработване на новия календар. През февруари се издава заповед и четвъртък, 4 октомври 1582 г., да се последва от петък, 15 октомври (по това време календарът напредва с 10 дни). Преминаването от Юлианския към Григорианския календар не става едновременно във всички страни. Светът трудно приема Григорианската реформа. Източноправославната църква продължава да празнува Великден по Юлианския календар. Християнският свят не успява да се разбере за датата, на която да чества възкресението на Господ Иисус Христос. Проблемът е, че преместването на календара с 10 дни напред и възстановяването на пролетното равноденствие на 21 март води до промяна в пасхалния цикъл и разместване на датите на християнските празници (Shapkalova, 2020: 8–10).

Християнският календар е съставен за нуждите на църквата и цели да съгласува всички библейски събития със земното съществуване на хората. Специфично е честването на църковните празници, защото са съобразени с Библията и има разминаване с гражданското отчитане на

времето. Църковният ден започва от вечерта: „Светлината Бог нарече ден, а тъмнината – нощ. Биде вечер, биде утро – ден един“ (Бит. 1:5) (Biblia, 1998: 1), и свършва на следващата вечер, а при юлианското времеизчисление денят започва от полунощ и свършва в полунощ. Това несъответствие не е маловажно, защото при разглеждането на едно и също събитие, което става от свечеряване до полунощ, различието в показанията на двата календара може да е един ден.²

През 1968 г. Българската православна църква преминава към Григорианския календар, или „поправения Юлиански“, със специално Послание до клира и всички чедра на Българската православна църква № 5953. Оттогава църковните празници в България се празнуват по новия стил – Григорианския, а подвижните празници (Възкресение Христово и свързаните с него празници) се изчисляват според Юлианския календар (Avksentij, 2012: 161).

Календарният проблем е много сложен, но всичките извършени реформи не могат да са пречка във взаимоотношенията между хората, които търсят Бога и живеят по Христовия закон, защото: „И думаше им: съботата е направена за човека, а не човек за съботата: тъй че Син Човеческий е господар и на съботата“ (Марк 2:27–28) (Biblia, 1998: 1235). За духовния човек е ясно, че нищо земно не е подвластно на времето. Всеки от календарите е съставен, за да е в практическа употреба, а всичките му земни несъвършенства са доказателство за човешката дейност, която няма значение в божественото безвремие.

Догматичните сходства и практическите различия между Православната и Католическата църква

Информационният ресурс на християнската религия е от съществено значение за културата и историята на всички държави, изповядващи християнството. Източноправославната и Римокатолическата църква са наследници на първоначалната общност, основана от Исус Христос, но с времето традициите и обредността им се разминават. Явяването на третото лице на Света Троица – Светия Дух, на Петдесетница поставя началото на църквата, а епископите са наследници на първите апостоли. Според католическото предание свети апостол Петър се установява в Рим, където основава църковна община и служи като първи римски епископ. Божественото послание към апостола е: „и аз ти казвам: ти си Петър, и на тоя камък ще съградя църквата Си, и портите адови няма да ѝ надделаят; и ще ти дам ключовете на царството небесно, и каквото свържеши на земята, ще бъде свързано на небесата; и каквото развържеши на земята, ще бъде развързано на небесата“ (Мат. 16: 18–19) (Biblia, 1998: 1214).

Основна част от богослужението на християнската църква е светата литургия – символично се пресъздава жертвоприношението на Исус Христос, чрез хляба и виното, олицетворяващи тялото и кръвта на Божия

син. Причастието е най-важният миг в литургията и нейна кулминационна точка. Всеки православен и католически християнин, който си признава греховете в тайнството изповед, се стреми и да приеме светото причастие (евхаристия). И в двете църкви се почитат седемте тайнства, като има дребни различия, например в Римокатолическата църква се извършва отделно тайнството миропомазание, или конфирмация – потвърждение. При него се помазват с миро младите католици – на около 14–15 години. От XI век в Римокатолическата църква свещениците от латинския обряд дават обет за безбрачие – целибат. В табличен вид е направен опит да се обобщят и други прилики и разлики (таб. 1).

ДОГМАТИЧНИ СХОДСТВА	ПРАКТИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ
Наричат се християни, имат общо историческо минало.	По отношение на Първородния грях, непорочното зачатие на Дева Мария, догмата за Светия Дух, непогрешимостта на папата и др.
Вярват в Библията, изповядат „Символа на вярата“, изпълняват седемте тайнства, светата литургия е в основата на богослужението.	При католиците светото причастие се извършва с неквасен хляб и вино, но то се приема само от духовниците (понякога се случва и вярващите да се причестяват и с вино). Православните християни се причестяват с квасен хляб и вино.
Имат еднакви йерархични степени, почитат чудотворни икони и свети мощи, имат общи празници, имат кръстно знамение.	Не се допуска развод при католиците, а при православните – до два пъти, католическите свещенослужителите са целибатни, а при православните има бяло и черно духовенство.

Таб. 1. Догматични сходства и практически различия между Православната и Католическата църква

Независимо от изброените прилики и разлики в съпоставителния анализ между Православната и Католическата църква, през последните десетилетия между двете църкви съществуват добронамереност и разбирателство. Основните християнски деноминации в последните години се стремят с религиозна толерантност да обмислят диалогично сътрудничество по определени актуални теми – мира, екологията, аборта, хомосексуалността, различни видове зависимости и др. Не засягат спорни въпроси от историческото минало, както и не актуализират принципите на вярата си, но с веротърпимост се стремят към сътрудничество.

Справочната функция и религиозното значение на синодалното и литургичното календарче

Двете църковни календарчета се издават всяка година, но сравнителният анализ е направен само за настоящата 2023 г. Изследва-

нето показва, че структурата на календарите е винаги една и съща и изданията се стремят строго и канонично да следват правилата, установени съответно от Българската православна църква (Българската патриаршия) и Католическата църква по римския обряд. Характерно и за двете църкви е, че се стараят да следват светоотеческата традиция, както съветва свети апостол Павел: *„О, Тимотее! пази онова, що ти е предадено, и се отвръщай от скверното празнодумство и от възраженията на лъжовната наука, с която, като се занимават, някои се отклониха от вярата“* (1 Тим. 6:20) (Biblia, 1998: 1464).

Важен белег на издателските данни на Българската патриаршия са синодалният печат на последната корица, както и цената. Православното календарче се издава ежегодно и винаги излиза от печат през месец август, защото трябва да е налично, когато започне църковната година на 1 септември. Титулната страница е с различен изглед всяка година, а броят на страниците е свързан с Христовата възраст – 33. Синодалният календар съдържа на последната страница сведения за фотографското изображение на корицата и издателски данни. Синодалният календар е с присъден ISBN номер.

При литургичния календар католическите християни спазват същия принцип – той излиза през август на предходната година, защото, както се спомена, началото на църковната година и за двете църкви е 1 септември. Католическото календарче няма ISBN номер и печат, но при него също винаги се сменя изображението на титулната страница.

Двата календара имат справочна функция за обществения живот на църквата. Дават информация за празници, като най-важният е Великден, защото е подвижен и е определящ за останалите. Православният и католическият Великден се водят за най-светлия празник, чието честване се определя съответно от Юлианския и Григорианския календар, като понякога има съвпадение, но по-често се разминават в датите си.

Католическата църква се придържа към правилото за определяне на датата на Великден – първата неделя след първото пълнолуние, след пролетното равноденствие. Пасхалиите от древни времена посочват, че пролетното равноденствие настъпва на 20 срещу 21 март. При православните общности Великден не настъпва на същата дата, въпреки че се спазват същите правила. Православните църкви са запазили изчисленията по стария Юлиански календар, по него пролетното равноденствие не е на 20 срещу 21 март, а с 14 прибавени дни в изчислението, т.е. 4 април по Юлианския календар. Православният изток изчаква първото пълнолуние след 4 април и не се вълнува от пълнолуние преди 4 април. Пълнолунието на 21 март тази година не удовлетворява условията на юлианското изчисление. Първото пълнолуние след 4 април е 20 април. Когато първото пълнолуние след 21 март е по-късно от 4 април, датите на двата пасхални празника съвпадат. Възможно е да има разминаване от една седмица, ако изчисленият ден съвпадне с

еврейската Пасха. Тогава православните общности изместват Великден с още една седмица по-късно, за да не празнуват с юдеите. Католическата църква обаче не измества деня на Възкресение дори да съвпадне с юдейската Пасха (Коев; Bakalov, 2001: 124).

Стана ясно, че за католическите християни Великден е много важен празник и затова на титулната страница на календара са дадени указания. За всички християни това е доказателство за вярата им, защото за пореден път съпреживяват Пасхата. В настоящата година разликата между православния и католическия Великден е една седмица.

Сравнителният анализ показва, че и двете календарчета имат подчертано религиозно значение. В православния календар присъства поздравителното патриаршеско приветствено слово, което е ясно свидетелство за взаимното уважение между клира и миряните. Следва нравствено-етичният кодекс на християнина в лицето на Десетте Божии заповеди. Те се поместват винаги на едно и също място, защото са важни за справочно-информативната функция за християнския живот. Следва ежегодно променящата се информация за изместването на официалните и църковните празници спрямо Великден. Указването на датите във всички календарчета е направено с оглед да бъдат максимално ясни и нагледни за ползвателите.

Подчертана е и важноста на религиозното значение, което е видимо от общи молитвени практики – „Отче наш“, както и „Символът на вярата“ са поместени и в двата календара. Десетте Божии заповеди присъстват само в православния календар. Дадени са и важни официални празници от държавно естество, както и дванадесетте големи Господски празника (таб. 2).

СПРАВОЧНА ФУНКЦИЯ	РЕЛИГИОЗНО ЗНАЧЕНИЕ
Информация за църковните празници	Християнски молитви
Указания за подвижните празници спрямо Великден	„Символът на вярата“
Фазите на луната	Десетте Божии заповеди

Таб. 2. Справочна функция и религиозно значение на синодалното и литургичното календарче

Да се изяснят и съпоставят справочната и религиозната функция на двете календарчета, се оказва доста сложно, защото за християните е важно да са информирани, но истинското значение се отдава на практическата религиозност и съпреживяването на Рождеството и Възкресението като централни събития в земния живот на Христос.

Основните прилики и разлики между православното и католическото календарче

Двете църкви се придържат към правилото, че раждането на Исус е епохално и дели времето на време преди и след Христос. Свето-

отеческата традиция в празничната обредност е важна и се обосновават празници, посветени на отделни събития от живота на Господ Исус Христос, затова наречени Господски празници. Много значими събития са посветени на Божията майка – Богородични празници. При православните и католическите християни има и Светийски празници. Първоначално християните почитат като светии само мъчениците, но постепенно започват да прославят като такива и хората, пострадали за вярата, без да пролеят кръвта си – изповедниците. След победата на християнството църквата причислява към светиите и някои праведни аскети, йерарси, миряни, старозаветните пророци и ангелите.

Една от основните разлики между Католическата и Православната църква е календарът, по който се определят посочените празници. Част от православните църкви се придържат изцяло към Юлианския календар (стар стил), докато други празнуват Рождество Христово по Григорианския календар (нов стил), а Възкресение – по Юлианския. Малка част от православните църкви (например Словенската) са приели изцяло Григорианския календар, така както Католическата църква.

В двете календарчета са дадени разяснения по богослужебния устав, посочени са постните дни и периоди, както и дните, в които се консумира блажна храна. При православните християни постът е с подчертано по-строг характер, за разлика от римокатолиците, където се набляга повече на реалната религиозна практика, изразена в ежедневно молитвено общение и четене на четивата от календара – псалм, стих от Стария и Новия завет. Празничните дни са в червен цвят и с него се отбелязват специфични празници на светии, свързани с регионално значение, и патрологичната специфика на Католическата църква.

На молитвените практики са поставени сходни акценти както в католическите, така и в православните календари. Има конкретни указания за кръстното знамение, молитви към ангела пазител, към Божията майка. От съществено значение за католическите християни е и светата броеница. Тя се изразява в четирите вида тайни – радостни, светли, скръбни и славни.

Незначителни разлики се откриват и в ключовия християнски празник – Великден. Датата му варира и в Католическата църква са споменати датите за Пепелява сряда, както и четирите постни недели и шестте пасхални недели (Таб. 3).

В календарите са отбелязани и конкретни празници, които са еднакви за двете църкви – Богоявление, Сретение Господне, Благовещение, Свети апостоли Петър и Павел, Свети Илия, Свети Пантелеймон, Преображение Господне, Успение Богородично, Петковден, Димитровден и др.

Изповедта заема важно място в католическата традиция и поради отдаденото ѝ значение календарите включват ценни напътствия и съвети за извършването ѝ. В Православната църква се набляга повече на тайнството брак. Като свещенодействие, определящо взаимоотноше-

нията между двама души, по-подробното му разглеждане е счтено за необходим акцент при съставянето на православните календари.

ОСНОВНИ ПРИЛИКИ	НЕЗНАЧИТЕЛНИ РАЗЛИКИ
Молитвите към Света Троица, Божията майка и конкретни светци	Разминаване на датите на празнуване на Великден и съответно на други празници
Неделният ден е празничният и по двата календара	Всекидневни цитати от Библията в католическото календарче, а в православното – само в неделния ден
Указание за външен култ – кръстното знамение съществува и за православните, и за католическите християни, в религиозните центрове се палят свещи	Указания за тайнството изповед при католиците, а при православните – за тайнството брак

Таб. 3. Основни прилики и незначителни разлики между православното и католическото календарче

Представеното изследване не претендира за изчерпателност, но в него се очертават основни концепти по разглежданите въпроси. Безспорно в основата на Юлианския и Григорианския календар стои древноримският, който има своя културен пренос на данни към съвременната календарна система. Православната и Римокатолическата църква са наследници на раннохристиянската и независимо от посочените дребни деноминационни различия те определят вероизповедната форма и културния код на християнската цивилизация.

Съвременният вид на православния и на католическия календар се оформя с течение на времето, но централно място в празничния годишен кръг заема Възкресение Христово – Великден. Като подвижен празник, той има определящо значение за цялостния годишен цикъл.

Анализът на календарния стил и празничния цикъл в двете християнски деноминации показва повече сходства, отколкото разлики. Интересна гледна точка би ни предоставило историческото проследяване на структурата на по-стари календарни образци, чрез които да се онагледят динамиката на промените и в двата обичая. На базата на изведените съвременни принципи на съставяне на календарите в католическата и православната традиция можем да твърдим, че към настоящия момент те не рефлектират върху съществени аспекти на вероизповеданието.

БЕЛЕЖКИ

¹ Вж. **Календар**. Уикипедия. Достъпно на: <https://urlis.net/h7wajbct>. [Дължината на адреса е ревизирана.] [8.05.2023].

² Вж. **Календар**. Православието. Достъпно на: <http://pravoslavieto.org/kalendar.html>. [8.05.2023].

³ Вж. **Клеман**, О.–М. Времето на празниците. <https://urlis.net/q6wvjz7e>. [Дължината на адреса е ревизирана.] [8.05.2023].

ЛИТЕРАТУРА

- Авксентий**, Архимандрит (2012). *Еортология*. Пловдив: ИМН, 464 с.
Библия (1998). София: Св. Синод на Българска църква, с. 1317.
Коев, Т., Г. Бакалов (2001). *Християнски справочник*. Анупис: София, 250 с.
Костов, Ив. (2000). *Световни религии*. София: Аскони, 300 с.
Малицки, П. (2001). *История на християнската църква*. Т. I. София: Оксияр, 248 с.
Уменски, В. и др. (2005). *Времето и календарният проблем*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 254 с.
Шапкалова, Св. (2020). *Празничен календар [електронен ресурс]: учебник за студентите от УниБИТ*. София: Авангард Прима, 126 с.

REFERENCES

- Avksentiy**, Arhimandrit (2012). *Eortologia*. Plovdiv: IMN, 464 s.
Biblia (1998). Sofia: Sv. Sinod na Balg. tsarkva, s. 1317.
Koiev, T., G. Bakalov (2001). *Hristiyanski spravochnik*. Anubis: Sofia, 250 s.
Kostov, Iv. (2000). *Svetovni religii*. Sofia: Askoni, 300 s.
Malitski, P. (2001). *Istoria na hristiyanskata tsarkva*. T. I. Sofia: Oksiar, 248 s.
Shapkalova, Sv. (2020). *Praznichen kalendar [elektronen resurs]: uchebnik za studentite ot UniBIT*. Sofia: Avangard Prima, 126 s.
Umenski, V. i dr. (2005). *Vremeto i kalendarniyat problem*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 254 s.

PUBLICATIONS OF THE SYNODAL AND CATHOLIC CALENDAR FOR THE YEAR 2023

Abstract: *The article recalls the spiritual importance and practical applicability of the calendar format for liturgical festivity in the Orthodox and Catholic Churches. Scientific value is attached to the comparative analysis of the two editions. The research tasks are related to the calendar reform carried out and the resulting problems. The reference function of the calendars for the spiritual-practical life of the laity is very important. This study compares the editions of the synodal and liturgical calendars only for 2023. The conclusions are related to the Christian cultural and religious significance of the publications for the Orthodox and Catholic communities in Bulgaria.*

Keywords: *Christian church; church year; orthodox calendar; liturgical catholic calendar; comparative analysis*

Assist Prof. Svetla Shapkalova, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119 Tsarigradsko Shosse Blvd.,
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: s.hapkalova@unibit.bg